

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 6 • Aralık 2022 • 153-161
Issue: 6 • December 2022 • 153-161

Onkoloji Hastalarına Manevi Destek

- Kurt, E. (2019). *Onkoloji Hastalarına Manevi Destek*
Bursa: Emin Yayınları (278 s.)
Kurt, E. (2019). *Spiritual Support for Oncology Patients*
Bursa: Emin Publishing (278 p.)
ISBN: 978-605-7863-86-7

Elif Nihal Aktay

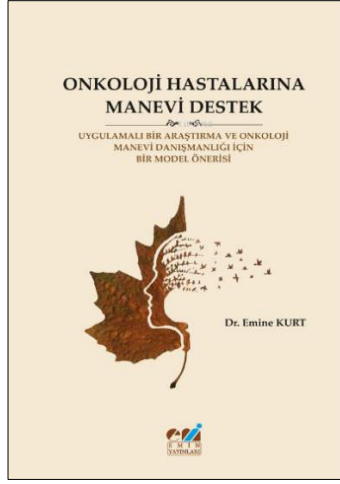
Yüksek Lisans Öğrencisi
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: enihal.aktay@gmail.com
Orcid: 0000-0003-4729-5929
Eskişehir / Türkiye

MA Student
Eskişehir Osmangazi University
Institute of Social Sciences
E-mail: enihal.aktay@gmail.com
Orcid: 0000-0003-4729-5929
Eskişehir / Turkey

<https://doi.org/10.56432/tmdrd.1168933>

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type	Kitap İnceleme • Book Review
Geliş Tarihi • Received	31 Ağustos 2022 • 31 August 2022
Kabul Tarihi • Accepted	10 Ekim 2022 • 10 October 2022

Ö z e t

Son yıllarda kanser tanı ve tedavisindeki gelişmeler, kanser hastalarının hayatta kalma oranının ve yaşam kalitesinin yükselmesine neden olmuştur. Sağlıkta güncel yaklaşım, insanın bedensel sağlığı yanında psikososyal ve manevi sağlığını önemseyen bir yaklaşım odaklıdır. Tanıtılan eser, manevi danışmanlık uygulamalarında bir manevi destek programının hazırlanması ve programın tedavi gören kanser hastalarının fiziksel, psikolojik ve manevi iyilik hali üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla yazılmıştır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Kanser • Manevi destek
Dini başa çıkma • Dini tutum • Yaşam kalitesi

A b s t r a c t

Advances in cancer diagnosis and treatment in recent years have led to an increase in the survival rate and quality of life of cancer patients. The current approach to health focuses on a holistic approach that takes into account the psychosocial and spiritual health of people as well as their physical health. This work, which was introduced, was written in order to prepare a spiritual support program within the scope of spiritual counseling practices and to examine the effects of the program on the physical, psychological and spiritual well-being of cancer patients receiving treatment.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Cancer • Spiritual support
Religious coping • Religious attitude • Quality of life

Bursa doğumlu olan Emine Kurt, ilk ve orta öğrenimini Bursa’da tamamlamıştır. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Biyoloji Öğretmenliği Programı’ndan mezun olmuştur. Yazar, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nden mezun olarak ikinci lisans diplomasını da almıştır. 2015’de ‘Meme Kanseri Hastalarda Ağrı ve Uzuv Kaybına (Mastektomi) Bağlı Depresyon Düzeylerinin Yaşam Kalitesi ve Dindarlık ile İlişkisi’ başlıklı teziyle Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisansını; ‘Kanser Hastalarında Manevi Danışmanlık Uygulamalarının Kaygı ve Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi’ başlıklı teziyle de aynı üniversitede doktorasını tamamlamıştır.

Yazarın, doktora tezinin bir bölümünü kullanarak hazırladığı bu çalışmada, kanserde hastalığa uyum gösterebilme ve başa çıkabilme sürecinde din ve maneviyatın rolüne, onkolojide manevi destek ve danışmanlığın artan önemine değinilmiştir. Ayrıca bu çalışmada kanser hastalarına yönelik manevi danışmanlık uygulamalarının teorik ve pratik boyutları ve özellikleri gibi konular, mevcut literatür bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırmanın saha çalışmasını içeren bölümünde ise kanser hastalarının ihtiyaç ve problemleri dikkate alınarak hazırlanan bir ‘manevi destek programının’ gönüllü hastalar üzerinde uygulaması yapılmıştır. Ön test-son test kontrollü deneysel desenle yürütülen uygulama sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonunda ise literatürden ve bu çalışmadan elde edilen bulgulardan yola çıkılarak onkoloji manevi danışmanlığına yönelik genel bir model önerisinde bulunulmuştur (s.16).

Kitabın ‘içindekiler’ kısmına bakıldığında, kısa bir ‘önsöz’, ‘giriş’ ve başlıca 5 ana bölümün olduğu görülmektedir. Ardından ‘sonuç’ ve ‘öneriler’ bölümü gelmekte olup, sırasıyla ‘kaynakça’ ve ‘ekler’ kısmına yer verilmiştir. Araştırma kesitsel olarak küçük görünse de hem ele aldığı konunun önemi ve ciddiyeti noktasında hem de manevi danışmanlık ve rehberlik alanını kapsamı açısından yeni bir çalışmadır. Deneysel bir yöntem kullanılarak yapılan bu araştırma, ülkemizde kanser hastalarında manevi destek ve danışmanlık konusunu geniş ve kapsamlı bir şekilde ele alan ilk kitaptır. Kitapta, kanserle başa çıkma sürecinde manevi destek ve danışmanlığın rolü, farklı kültür ve geleneklerdeki manevi müdahale modelleri yanında araştırma özelinde kanser hastaları için hazırlanan “manevi destek programı”nın içerik ve uygulama aşamaları ayrıntılı olarak verilmiştir. Araştırmanın sonunda, uygulamadan elde edilen bulgulardan ve literatür bulgularından faydalanılarak onkolojiye yönelik genel bir ‘manevi destek modeli’ önerisi sunulmuştur.

Yazar, kitabın Önsöz'üne (s. 11-18), farklı zaman dilimlerinde görüştüğü hastalarla olan diyaloglarını ve gözlemlerini 'kemoterapide bir gün' şeklinde küçük bir kesit şeklinde sunarak başlamıştır. Ardından insanların, hayatın beklenmeyen ve travmatik yaşantılar karşısındaki uyum ve başa çıkma mekanizmalarının kişiden kişiye değişen bir süreç olduğunu ve her bireyde farklı şekilde kendini gösterdiğini vurgulamıştır. Bu noktada bireylerin sahip oldukları anlam kaynakları ve destek sistemleriyle olan aktif ilişkisinin önemine değinmiştir. Kanser gibi bireyin ölümle yüzleşmesine neden olan hastalıkların 'varoluşsal kriz' olarak da adlandırıldığı ve bu kriz süreçlerinde din ve maneviyatın, hastaların içinde buldukları duruma karşı bir anlam bulmasına yardımcı olduğuna dikkat çekmiştir. Kitabın hazırlık aşamasında ele aldığı araştırma konusu ve kullandığı deneysel desenden de bahseden Kurt, eserin yayınlanmasında emeği geçenlere de teşekkür ederek önsözüne son vermiştir.

Eserin *Giriş* (s. 19-27) bölümünde yazar, kanser deneyiminde din ve maneviyatın üstlendiği role dikkat çekerek altı başlıkta yaptığı araştırmaya dair kısaca bilgiler sunmuştur. Bu başlıklar 'araştırmanın problemi', 'araştırma soruları', 'araştırmanın amacı', 'araştırmanın önemi', 'araştırmanın sayıltıları' ve 'araştırmanın sınırlılıkları' şeklinde ayrılmıştır. Bu doğrultuda, çalışmanın temel problemi *Müslüman-Türk örnekleme bağlamında kanser hastalarında manevi danışmanlık hizmetleri kapsamında uygulanacak manevi destek müdahalelerinin içerik, planlama ve uygulama süreci nasıl olmalıdır?* şeklinde belirlenmiştir. Araştırmada yöntem olarak deneysel desen kullanılmış, dolayısıyla araştırmanın ana sorusu ve diğer alt sorular, araştırma desenine ve problemine göre belirlenmiştir.

Ardından manevi danışmanlık uygulamaları kapsamında bir manevi destek programının hazırlanması ve programın tedavi görmekte olan hastaların üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla gönüllü hastalardan manevi destek uygulanan bir deney grubu oluşturulmuştur. Daha önce yapılan betimsel çalışmaların verilerinden de yararlanarak dini ve kültürel bağlamda, ilgili disiplinlerin katkı ve desteğiyle kanser hastalarına yönelik uygulamalı bir 'manevi destek programı' oluşturulmuştur. Bu çalışmada 'manevi destek' ifadesi manevi danışmanlığın alt bir uygulama alanı olarak ele alınmıştır. Burada manevi danışmanlık tanımları arasında ön plana çıkan 'destek ve yardım etme' boyutu dikkate alındığından 'manevi destek' ifadesi kullanılmıştır.

Eserin, *Temel Kavramlar* (s. 29-85) başlıklı birinci bölümünde, öncelikle kanser kelimesinin tanımı yapılmış olup dünyada ve Türkiye'de kanser istatistiklerine ilişkin verilere yer verilmiştir. Kanser teşhisi konu-

lan hastaların verdikleri tepkiler beş aşamadan oluşan bir modelde yorumlanmış ardından kanserde tıbbi tedaviler ve psikososyal müdahalelere yer verilmiştir. Kurt, çalışmasının ilgili kavramlarını incelediği bölümüne ‘manevi danışmanlık’ tanımıyla devam etmiştir. Manevi danışmanlığın modern bir disiplin olarak ortaya çıkışına dair bilgiler verdikten sonra sırasıyla din ve maneviyat, dini başa çıkma, kaygı (anksiyete) ve yaşam kalitesi kavramları üzerinde durmuştur. Kaygı tanımı ve kaygı bozuklukları birlikte ele alınmış, sonrasında ise varoluşsal kaygı ve ölüm kaygısı hakkında genel bir tartışma yapılmıştır. Benzer şekilde genel yaşam kalitesi ve sağlıkta yaşam kalitesinin kavramsal tanımlarından yola çıkılarak yaşam kalitesine ilişkin genel bir çerçeve oluşturulmuştur.

Eserin, *Kanser Hastalarında Manevi Danışmanlık* (s. 87-101) başlıklı ikinci bölümünde, kanser hastalarında manevi danışmanlığın önemi ile yaşam kalitesi ve ruh sağlığı bağlamında rolü ele alınmıştır. Yazar bu doğrultuda, kanser hastalarında din ve maneviyatın etkilerini gösteren çalışmaların örneklerine yer vermiştir. İlgili literatür, din ve maneviyatın kanser hastaları için hem başa çıkma kaynağı hem de sıkıntı kaynağı olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla bu etkilerin her zaman olumlu yönde bulgular ortaya koymadığını da belirtmek gerekmektedir. Bu bölümde ele alınan bir diğer mesele ise ‘kanser hastalarında kavram ve uygulama boyutuyla manevi danışmanlık’ tır. Ülkemizde olduğu gibi Batı’da da özellikle sağlık alanında yapılan çalışmalarda din ve maneviyat merkezli müdahalelere yönelik net bir kavram birliği olmadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen onkoloji alanında din ve maneviyatın yerini araştıran ve giderek büyüyen bir literatür oluştuğuna dikkat çekerek bölümü sonlandırmıştır.

Eserin, *Yöntem* (s. 103-144) başlıklı üçüncü bölümünde yazar, çalışmasının teknik kısımlarıyla ilgili bilgilere yer vermiştir. Araştırma, deneysel bir çalışma olarak planlanmış ve yürütülmüştür. İlk olarak oluşturulan gruplara yapılan uygulamalar ve araştırma türleri açıklanmıştır. Ortaya çıkan veriler ve işlem basamakları tablo ve grafikler halinde detaylandırılarak sunulmuştur. Araştırmanın yürütülmesi için gerekli olan izin ve etik bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu için seçim yapılırken ölçüt örnekleme ve benzeşik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda; araştırmaya katılımda gönüllü olma, meme kanseri tanısı konulmuş kadın hasta olma, meme kanseri tanısıyla radyoterapi tedavisi görüyor olma, 20 yaş ve üzeri olma, okuduğunu ve okunanı anlama, algılama ve iletişimine engel olacak düzeyde psikiyatrik bozukluğu olmama kriterleri aranmıştır. Bu amaçla 7 hasta ile kontrol grubu oluşturulmuştur. Bu kriterleri sağlayan hasta sayısının azlığının, çalışma grubu oluşumunun zaman almasına sebep olduğu ayrıca ifade edilmiştir.

Ardından çalışmada kullanılan veri toplama araçları belirtilip bunlarla ilgili kısaca bilgilendirmelere geçilmiştir. Verilerin toplanması sürecinin ise uygulama ve kontrol grubunda olmak üzere ayrı ayrı ele alındığı görülmektedir. Elde edilen verilerin analizinde kullanılan program belirtildikten sonra kanser hastaları için hazırlanan ‘Manevi Destek Programı’nın amacı, hazırlanma süreci, içeriği ve uygulama süreci hakkında bilgi verilmiştir. Program içeriğinin hazırlanmasında Müslüman-Türk kültürü bağlamında dini değer, tutum ve başa çıkma yaklaşımlarının ele alındığı belirtilmiştir. Programda kullanılan motif ve temaların ayrıntılı olarak belirlenmesinde ise pilot çalışma süreci ve hastalarla yapılan görüşmelerin etkili olduğu görülmektedir. Özellikle hastalar için önemli olan değerlerin dikkate alınıp içeriğe uyarlanması, çalışmanın dikkat çeken noktalarındandır. Programın uygulanmasında grup çalışması tercih edilmiş olup, ilgili kişilerle yapılan görüşmeler sonucu toplamda 5 oturum olacak şekilde planlanmıştır. Ardından her bir oturumun amacı, uygulanma süreci, kullanılan dini/manevi referanslar belirtilerek manevi destek programının genel bir değerlendirmesi yapıp bölüme son verilmiştir.

Eserin, *Bulgular* (s. 145-179) başlıklı dördüncü bölümünde, araştırma soruları kapsamında elde edilen bulgular, tablo ve grafiklerle ortaya konulmuştur. Bu bulgular beş alt başlık halinde belirtilip yorumlanmıştır. İlk olarak ‘Oturumlar Öncesi ve Sonrası Yapılan Ölçümlere İlişkin Bulgular’a yer verilmiştir. Bu aşamada, uygulama grubunun oturum öncesi ve sonrası fizyolojik belirtiler (sistolik kan basıncı, diyastolik kan basıncı, nabız), durumluk kaygı ve genel yaşam kalitesi puanlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Sonrasında ‘Dini Tutum Ölçeğine İlişkin Bulgular’a geçilmiştir. Burada ön test, son test ve izlem testi verilerinin grup içi ve gruplar arası karşılaştırma analizleri sunulmuştur. Üçüncü olarak ‘Dini Başa Çıkma Ölçeğine İlişkin Bulgular’ kısmına geçilmiş ve bu sefer de dini başa çıkma ölçeğine ait ön test, son test ve izlem testi verileri istatistiksel analiz yöntemlerine tabi tutulmuştur. Ardından ‘Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterine İlişkin Bulgular’ ve ‘Yaşam Kalitesi Ölçeğine İlişkin Bulgular’ başlıkları altında elde edilen veriler doğrultusunda hastaların durumluk-kaygı ve yaşam kalitesinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Eserin, *Tartışma* (s. 181-210) başlıklı beşinci bölümünde araştırmadan elde edilen bulguların, literatür çerçevesinde tartışması yapılmış ve ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Yazar, ilk bölümdeki (Oturumlar Öncesi ve Sonrası Yapılan Ölçümlere İlişkin Bulgular) verilere bakarak, uygulama grubunda yer alan kanser hastalarında diyastolik kan basıncı,

sistolik kan basıncı ve nabız değerlerinde anlamlı bir farklılık bulunmadığını, ancak manevi destek programının hastaların durumluk kaygı ve genel yaşam kalitesi düzeyleri üzerinde olumlu etkileri olduğunu ifade etmiştir. Dini Tutum Ölçeğine İlişkin Bulgular kısmı incelendiğinde, manevi destek uygulamalarının kanser hastalarının dini/manevi tutum ve yönelimleri üzerinde olumlu etkileri olabileceğini, çeşitli literatür bulgularıyla uyumlu olarak göstermiştir.

‘Dini Başa Çıkma Ölçeğine İlişkin Bulgular’a bakıldığında uygulama grubunun son test ve izlem testlerinde ‘negatif dini başa çıkma’ düzeylerinde önemli bir düşüş olduğu ve kontrol grubuna göre negatif dini başa çıkma etkinliklerine daha az yöneldikleri belirlenmiştir. Ayrıca ‘pozitif dini başa çıkma’ düzeyinin de arttığı ancak bu artışın anlamlılık seviyesinde olmadığı da ifade edilmiştir. ‘Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterine İlişkin Bulgular’ ve ‘Yaşam Kalitesi Ölçeğine İlişkin Bulgular’ bölümlerinde de daha önce yapılan araştırmalar ve literatür çalışmalarından faydalanılmıştır. Bunun sonucunda hastaların durumluk-sürekli kaygı ve yaşam kalitelerinin arttırılmasında ‘manevi Destek Programı’nın önemli bir etkisi olduğu sonucuna varılarak bu bölüme son verilmiştir.

Eserin, *Sonuç* (s. 211-216) bölümünde ilk olarak, araştırmanın yöntemsel süreci ve uygulamasından kısaca bahsedilmiştir. Ortaya çıkan verilere göre yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın grup düzeyinde uygulanmasının etkilerine de değinilmiştir. İlgili bölümlerde manevi danışmanlığın, üzerinde uzlaşmış ortak bir tanımı olmadığı gibi adlandırma konusunda da farklı uzmanların farklı yaklaşım ve görüşleri olduğu belirtilmiştir. Bu araştırmada da manevi danışmanlığın farklı tanımları arasında genel olarak öne çıkan ‘destek ve yardım etme’ boyutları ele alındığından, yapılan uygulamaya da ‘manevi destek’ programı adı verilmiştir. Yazar bu noktada manevi destek ve manevi danışmanlık kavramları arasındaki ayrım da dikkat çekmiştir.

Araştırmanın uygulanmasında, hastaların genel sağlık durumları ve ihtiyaçları dikkate alınarak manevi desteğin sosyal boyutu kapsamında farklı etkinliklere de yer verilmiştir. Sosyal ortamda yapılan bu etkinliklerin, hastaların benlik saygılarını geri kazanmalarına yardımcı olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca manevi destek programına ilişkin oturum sürecinin esnek bir şekilde gerçekleştiği, hastane ortamında özel olarak tahsis edilen bir oda haricinde, hastaların taleplerine göre farklı mekanlarda da gerçekleştirilebildiği belirtilmiştir. Bu araştırma Müslüman- Türk örneğinde oluşan bir hasta grubuna yönelik olduğu için ‘Manevi Destek Programı’nın hazırlanmasında İslami referansların esas alındığı görülmektedir. Programın içeriğinin hazırlanmasında ise yazar, araştırmanın

pilot sürecinde hastalarla yapılan görüşmelerden ve literatür bulgularından faydalanmıştır. Son olarak, yapılan araştırmanın önemi belirtilmiş ve araştırmanın ana sorusu hatırlatılıp ortaya çıkan sonuçlar eşliğinde yapılan çalışmaların etkisi tespit edilmiştir.

Eserin *Öneriler* (s. 217-236) başlıklı son bölümünde, araştırma ve literatür bulguları çerçevesinde kanser hastalarında manevi destek uygulamalarına yönelik bir model önerisine ve araştırmanın sonuçları çerçevesinde genel önerilere yer verilmiştir. Yazar ilk olarak, kanser hastalarına yönelik sunduğu 'Manevi Destek' modeli hakkında bilgilendirmelerde bulunmuştur. Tasarlanan bu modelin isimlendirilme aşamasında 'Hastalar için Manevi Destek' ifadesinden yola çıkılmış ve oluşturulan 'HAMD' modeli kendi içerisindeki aşamalara göre açılmıştır. Her bir aşama tek tek belirtilmiş ve kendi içerisinde sistemli bir bütünlük oluşturacak şekilde hazırlanmıştır. Bu aşamalarda uygulanmak istenen hedef, karşılaşılabilecek problemler, uygulama sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar vb. ifade edilmiştir. Bölümün son kısmında, ileride yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir. Yazar burada, Müslüman-Türk örnekleme bağlamında yurtiçinde yapılabilecek araştırmalara ilişkin önerilerini sıralayarak eserine son vermiştir.

Sonuç olarak incelenen ve kısaca tanıtımı yapılan bu eser hakkında bir değerlendirme yapacak olursak;

(a) *Güçlü yönleri:* (i) Öncelikle bu kitabın, manevi danışmanlık ve onkoloji alanı çerçevesinde kısıtlı bir literatüre sahip olan ülkemizde yöntem, içerik ve uygulama açısından önemli bir boşluğu doldurduğu söylenebilmektedir. Bu açıdan hem literatüre sağladığı katkı hem de daha sonra yapılacak çalışmalar adına yol gösterici bir eser olduğu ifade edilebilmektedir. (ii) Programın tasarlanma ve hazırlanma sürecinin her aşamasında tez danışmanı ile birlikte onkoloji uzmanı bir hekim ve farklı üniversitelerin psikoloji bölümlerinde görev yapan öğretim üyelerinin destek ve katkılarıyla planlanıp yürütülmesi, araştırmanın bütüncüllüğü ve güvenilirliği açısından önem arz etmektedir. (iii) Kitapta, kullanılan yöntem ve yapılan araştırmalarda ortaya çıkan verilerin tablo ve grafiklere sıkça yer verilerek ifade edilmesi, konuya açıklık kazandırmıştır. (iv) Ayrıca bir problemden yola çıkılarak yazarın tez çalışmasının bir bölümünü de kapsayan bu eserde, ulaşılan sonuçla yetinilmeyip, bu probleme bir model önerisi de sunularak içeriğin zenginleştirildiği söylenebilmektedir.

(b) *Zayıf yönleri:* Yapılan araştırma sonucunda, sistemli olarak yürütülen manevi destek programının olumlu etkileri ortaya çıksa da hastaların program dışındaki yaşantılarına ilişkin faktörlerin bu sonuç üzerindeki etkileri bilinmemektedir.

(c) *Geliştirilebilir yönleri:* Eserin yoğun teorik ve bilimsel anlatımının yapıldığı kısımlara, okuyucu için konuyu aydınlatıcı ek açıklamalar yapılması tavsiye edilmektedir.

